

Könül Əzimova
Bakı Xoreoqrafiya Akademiyası

konul-xfn@mail.ru

SƏHNƏNİ BƏZƏYƏN XALI-PƏRDƏ

Xülasə. Məqalədə “Azərbaycan Ulduzları” pərdə xalçasından bəhs olunur. İpəklə işlənmiş bu xalça, pərdədir, Azərbaycan xalça sənətinin nümunəsidir, yenilikləri və ənənələri ahəngdar şəkildə birləşdirir, yaradıcı bir tandem məhsuludur. Xalçanın müəllifləri Yaqub Mehdiyev (portretlər və binalar) və Tariyel Bəşirovdur (bəzək əşyaları). Bu xalça pərdəsi Azərbaycan sənətinin korifeylləri ilə yanaşı, Bakı şəhərində yerləşən tarixi binaları da əks etdirir. Xalçada 40 milyon düyün toxunub. Dünyada belə bir pərdə xalçası ilə fəxr edə bilən yeganə teatr Azərbaycan Dövlət Akademik Musiqili Teatrı olmuşdur.

Açar sözlər: xalça, teatr, muzey, mədəniyyət, elm.

Xalçaçılıq Azərbaycanın ən qədim dekorativ tətbiqi sənət növlərindən biridir. Naxışların zənginliyi Azərbaycan xalçalarına nə xüsusi qiymət verir. Xalçalar hazırlıq materialı, ölçü, sıxlıq, toxuma qaydası, əsas isə texnoloji xüsusiyyətlərinə görə müxtəlif növlərə ayrılır. Xalçaçılıqda istifadə olunan materiallar içəri-sində yun əsas yeri tutsa da, ipək xalçaların da Azərbaycan xalçaçılıq sənətində özünəməxsus yeri olmuşdur [1, s. 29].

UNESCO-nun “Qeyri-maddi Mədəni İrs” [2, s. 5] siyahısına salınmış Azərbaycan xalçaları dünyada tanınmaqdadır. Milli mədəniyyət nümunələrindən olan xalçalarımız dünya muzeylə-

rində Azərbaycanın qədimdən sənətkarlar guşəsi və mədəniyyət beşiyi olduğunu təmsil edir. Azərbaycanı dünyada tanıdaq xalçalardan biri də həndəsi və nəbati ornamentli, portretlə zəngin, həmçinin süjetli, tariximizi və müasirliyimizi eyni zamanda özündə əks etdirən - “Azərbaycan ulduzları” [3, s. 63] xalçasıdır. Azərbaycan mədəniyyəti inkişafının hər bir mərhələsinin özünəməxsus yeri var. Bu dövrləri təmsil edən dühaların, mütəfəkkirlərin tariximizdə qoyduğu izlər müasir dövrdə geniş təbliğ olunur. Azərbaycan ədəbiyyatına, musiqisinə, teatrına ümumdünya şöhrəti gətirmiş tanınmış korifeyllərimizin simalarını əks etdirən ipəklə toxunmuş 150 kvadratmetrlik xalı-pərdə 1998–2012-ci illərdə Şıxəli Qurbanov adına Musiqili Komediya Teatrının səhnəsini bəzəmişdir. Hər dəfə tamaşa başlamazdan qabaq dahi Üzeyir Hacıbəyovun “Koroğlu” uvertürası sədalarını altında xalı-pərdə ahəstə qaldırılırdı. “Azərbaycan ulduzları” adlı bu xalı-pərdə xalqımızın dahi şəxsiyyətlərini bir məkanda birləşdirmişdir. Xalı-pərdənin eskizinin, diqqəti çəkən dəqiqliklə işlənmiş 16 portretin və Bakının tarixi məkanlarının rəsminin müəllifi Yaqub Mehdiyev (1948–2013), xüsusi incəliklə işlənmiş ornamental hissənin müəllifi isə Tariyel Bəşirov olan bu xalı-pərdə ipəklə toxunulmuş bir mədəniyyət aynasıdır. 1992–1996-cı illərdə ən bacarıqlı toxucularımız tərəfindən 40 milyon ilinə vurulmuş bu xalı-pərdə ipəklə, zərgər dəqiqliyi ilə dörd ilin zəhməti bahasına ərsəyə gəlmişdir.

Yenilik və ənənələri ahəngdar şəkildə birləşdirən Azərbaycan xalça sənətinin nümunəsi olan ipəkdən toxunulmuş bu xalı-pərdə yaradıcılıq tandeminin bəhrəsidir. Pərdə kompozisiyasını bəzəyən medalyonlarda Azərbaycanın klassik və müasir ədəbiyyat, musiqi sənətinin unudulmaz simaları təsvir olunmuşlar [5]. Müasir milli mədəniyyətimizin sənət inciləri nümunəsi sırasında adı çəkilməyə layiq olan bu xalı-pərdədə öz əksini tapmış Azərbaycan incəsənət və mədəniyyət xadimlərindən,

korifey və klassiklərindən Üzeyir Hacıbəyov, Mirzə Fətəli Axundzadə, Cəlil Məmmədquluzadə, Bülbül, Müslüm Maqomayev, Hüseyn Cavid, Fikrət Əmirov, Qara Qarayev, Mərziyyə Davudova, Şövkət Məmmədova, Mirzəağa Əliyev, Hüseyn Ərəblinski, Cəfər Cabbarlı və Niyazinin portretləri xalının mərkəzində, yan hissələrində isə dünya şöhrətli Azərbaycan şairləri, mütəfəkkirləri Nizami Gəncəvinin və Məhəmməd Füzulinin portretləri yerləşdirilmişdir. Tamaşa qabağı açılan xalı-pərdə bu dahi insanları bir daha xatırladır və Azərbaycan mədəni irsinin nə qədər zəngin olduğunu təmsil edir. Xalı-pərdəyə baxdıqda sanki bir neçə dəqiqə ərzində Azərbaycan mədəni irsinin tarixi inkişaf yolunu addım-addım keçmiş olursan. Nizaminin, Füzulinin lirikası, Hüseyn Ərəblinskiyə, Mirzəağa Əliyevə, Mərziyyə Davudovanın ifa etdiyi rollar, Şövkət Məmmədovanın və Bülbülün unudulmaz səsləri, məşhur dirijor Niyazinin, Fikrət Əmirovun, Qara Qarayevin, Müslüm Maqomayevin və Üzeyir Hacıbəyovun bəstəkarı olduğu əsərlər, klassik ədəbiyyatımızın təmsilçilərindən olan Hüseyn Cavidin, Cəfər Cabbarlının, Cəlil Məmmədquluzadənin, Mirzə Fətəli Axundzadənin ölməz əsərləri qeyri-ixtiyari olaraq göz qarşısında canlanır. Mədəniyyət tariximizi zənginləşdirmiş və bizlərə örnək olan töhfələrini qoymuş bu dühalar teatra gələn tamaşaçılarla daim ünsiyyətdədirlər.

Xalı pərdənin süjet hissəsini əsrarəngiz haşiyələr və ornamentlər içərisində yerləşdirilmiş Azərbaycan Dövlət Filarmoniyası, İçəri şəhər və Qız qalası, Azərbaycan Dövlət Opera və Balet teatri, Akademik Milli Dram Teatri, Azərbaycan Dövlət Musiqili Teatrının binalarının əksi bəzəyir. Bu xalıda dörd ünsür olan suyun, odun, torpağın və küləyin rəmzi işarələri də yer almışdır. Həndəsi və nəbatı ornamentlərlə zəngin pərdə-xalıda tonların isti soyuqluğu, kontrastlığı, olduqca saf və şux rəng ahəngdarlığı, kolorit etibarilə mükəmməl bir sənət əsəri olduğunu sübut edir [4, s. 6].

Hər bir insanın zövqünü oxşayan, özünəməxsus rəng çalarlarına malik "Azərbaycan ulduzları" adı ilə tanınan bu xalı-pərdə bəlkə də "Ginnes rekordları" kitabına namizəddir. Dünya teatrları sırasında belə xalı-pərdəsi ilə fəxr edə biləcək teatr yalnız Azərbaycanda olmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin 2012-ci ildə gördüyü işlər barədə hesabatının İncəsənət bölməsində Azərbaycan Dövlət Musiqili Teatrında aparılan əsaslı təmir və yenidənqurma işləri ilə əlaqədar, teatrın səhnəsini bəzəyən "Azərbaycan ulduzları" adlı pərdə-xalça Azərbaycan Xalçası və Xalq Tətbiqi Sənəti Dövlət Muzeyinə verilməsi barədə məlumat verilmişdir. Vətənimizə şöhrət gətirəcək bu möhtəşəm xalı, Azərbaycan Xalça Muzeyində sərgilənməsinə layiqdir.

ƏDƏBİYYAT:

1. Müciri C. Azərbaycan xalçaçılığının texnoloji xüsusiyyətləri. – Bakı, 1987.
2. Azərbaycan xalçaçılığı ənənələri və bədii sənət sahələrinin saxlanılması və təbliği məqsədilə muzey təhsili proqramlarının inkişafı üzrə metodiki göstəriş. – Bakı, 2011.
3. Əzimova K., Mehdiyeva F. Monumentalçı rəssam Yaqub Mehdiyev. – Bakı, 2014.
4. Kərimov L. Azərbaycan xalçası. I cild. – Bakı-Leninqrad, 1961.
5. http://www.academia.edu/28191897/%C4%B0brahimov_Telman_%C4%B0smay%C4%B1l_o%C4%9Flu._MONUMENTAL%C3%87I_R%C6%8FSSAM_YAQUB_MEHD-%C4%B0YEV%C4%B0N_YARADICILI%C4%9EI
6. <http://musiqiliteatr.az/tariximizden.html>

Konul Azimova**Scene decorating carpet-curtain**

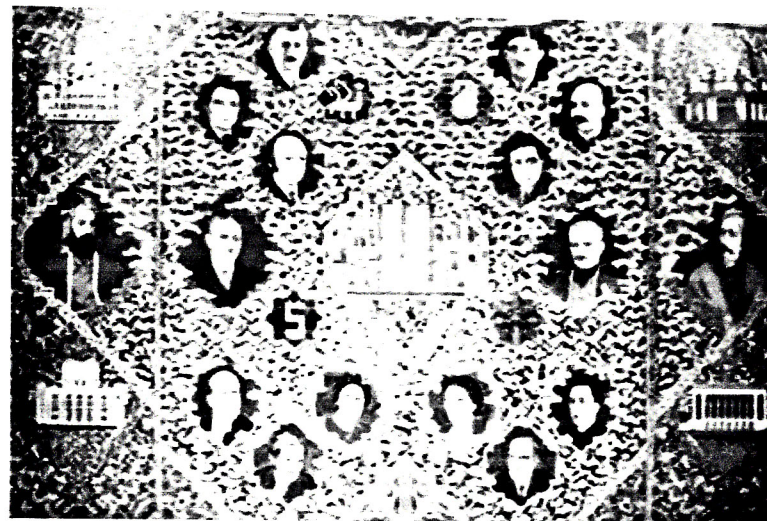
Abstract. The article is about carpet-drapes "Stars of Azerbaijan". This rug embroidered with silk is a curtain, an example of Azerbaijani carpet art, harmoniously combining innovation and tradition, is the product of a creative tandem. The authors of the carpet are Yagub Mehdiyev (portraits and buildings) and Tariel Bashirov (ornaments). On this carpet were portrayed luminaries of Azerbaijani art and historical buildings placed in Baku. Forty-million loops were woven in the carpet. The only theater in the world that could be proud of such a curtain carpet was the Azerbaijan State Academic Musical Theater.

Key words: Carpet, theater, museum, culture, science.

Кенуль Азимова**Украшающий сцену ковер-занавес**

Резюме. В статье говорится о ковре-занавесе «Звезды Азербайджана». Вышитая шелком этот ковер – занавес, образец азербайджанского коврового искусства, гармонично сочетающая в себе инновации и традиции, является продуктом творческого тандема. Авторами ковра являются Ягуб Мехтиева (портреты и здания) и Тариел Баширов (орнаменты). В этом ковре-занавесе изображены корифеи Азербайджанского искусства, а также исторические здания, находящиеся в городе Баку. В ковре соткано 40 миллионов узлов. Единственный театр в мире, который мог гордиться таким ковром-занавесом, являлся Азербайджанский Государственный Академический Музыкальный Театр.

Ключевые слова: ковер, театр, музей, культура, наука.

“Azərbaycan Ulduzları” pərdə xalçası.

Müəlliflər: Yaqub Mehdiyev, Tariel Bəşirov. 1996.